

πολύτιμον ὕλικόν, ὅπερ συνεκέντρωσεν ἡ ἀγαστὴ ἐπιμέλεια τῶν συνεργατῶν τοῦ κ. Τωμ., καὶ μόνον ὡς στηριζομένη ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἀξιολογωτάτης πατριαρχικῆς οὐτως εἰπεῖν παραδόσεως καὶ ὡς λαμβάνουσα πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὴν μουσικὴν τῶν ὕμνων, στοιχεῖον, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀγνωστον εἰς τοὺς ξένους ἐκδότας τῶν ῥωμανικῶν ποιημάτων, ἀποτελεῖ πολύτιμον ὕλικόν καὶ διατὶ ὄχι καὶ θεμέλιον πάσης ὀριστικωτέρας « ἐκδόσεως » τῶν ἔργων τοῦ Ρωμανοῦ, ἐκδόσεως ἣτις θὰ ἠδύνατο νὰ συντελεσθῆ διὰ τῆς εὐκαταίας συνεργασίας τοῦ κ. Τωμ. μετὰ τοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καθηγητοῦ τῆς Ὑμνολογίας καὶ Ἀγιολογίας. Ἐπιμένομεν εἰς τὴν συνεργασίαν καὶ τοῦ εἰδικωτέρου παρ' ἡμῖν Θεολόγου, ἄνευ τῆς ὁποίας συνεργασίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συντελεσθῆ ἀρτία κριτικὴ ἐκδοσις ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἃς συνεκίσθη ἡ ἔρευνα συντονωτέρα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς γνησιότητος τῶν παραδιδόμενων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ρωμανοῦ ὕμνων καὶ ἃς ἐπεκταθῆ ἡ ἀντιβολὴ καὶ πρὸς ἄλλους μάρτυρας τῆς χειρογράφου παραδόσεως. Κατακλείομεν δὲ τὸ παρὸν σημεῖωμα μετὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ὁ παρὼν τόμος πολλῶ μᾶλλον τοῦ Α' περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἡμῶν Πανεπιστήμιον.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ἀρχιμ. Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, ἀρχιεπιφύλακος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου : Περιγραφικὸς Κατάλογος τῶν Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Β' Ἀγ. Τριάδος Χάλκης. Σταμπούλ, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου, (1956, ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περ. Ὁρθοδοξία) 8^ο, σσ. 169 (+ 7).

Παλαιότερον ὁ συγγραφεὺς ἀνετύπωσεν ἐκ τῆς « Ὁρθοδοξίας » εἰς τόμον τὸν Κατάλογον τοῦ « Τμήματος Χειρογράφων τῆς Παναγίας Καμαριωτίσσης » τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου. Τῆς αὐτῆς σειρᾶς συνέχεια εἶναι ὁ προκείμενος τόμος. Διὰ τῆς φιλοτίμου προσπαθείας ταύτης θὰ πληροφορηθῶμεν τί χειρόγραφα συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Βιβλιοθήκην Κων/λεως.

Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγ. Τριάδος ἢ τοῦ Ἑσόπτρου τῆς Χάλκης περιελάμβανεν ἄλλοτε περὶ τὰ 300 χει/φα, ἐξ ὧν ὁ κατάλογος πρὸ τῆς εἰς τὸ Φανάρι πρὸ εἰκοσαετίας μεταφορᾶς τῆς ἀνέγραφεν 147. Τούτων ἐσώθησαν καὶ περιγράφονται 138 ἐν ὄλῳ, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν σλαβονικόν, τὰ λοιπὰ ἑλληνικά, λειτουργικά, ἀγιολογικά, εὐαγγελιστάρια, πατερικά καὶ ἀνάμεικτα χει/φα.

23 - 1 - 1957

Ἔπεται ἐνδιαφέρον σημεῖωμα περὶ τοῦ ἀνακαινιστοῦ τῆς Μονῆς Μητροφάνης Γ' (δὶς πατριαρχεύσαντος 1565-72 καὶ 1579-80)¹ ὁ ὁποῖος καὶ ἐπλούτισε τὴν βιβλιοθήκην, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ σημειώσεων του ἐπὶ τῶν χειρογράφων· εἰς τὸ ἐπιτασσόμενον τῆς περιγραφῆς «Σημεῖωμα» ὁ φιλότιμος συγγρ. καταγράφει ὅσα χει/φα τῆς ἐν λόγῳ μονῆς γνωρίζει ὑπάρχοντα εἰς ἄλλας βιβλιοθήκας (καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ).

Ἡ σύνταξις τοῦ καταλόγου τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔγινε συμφώνως πρὸς τοὺς νέους κανόνας οὔτε καμμίαν αὐστηρὰν μέθοδον, ἢ δὲ περιγραφή εἶναι λιαν ἀτελής. Ἡ ὁρολογία ἀήθης (πρβλ. κῶδιξ *ἀναρχος, ἀτελής, ἀντὶ ἀκέφαλος, κολοβός, ἀρχαῖα σημεῖα μουσικῆς ἀντὶ ἐκφωνητικῆς* κ.ἄ.). Σημεῖωματα ἐνδιαφέροντα ἀναγινώσκονται κακῶς ἢ ἀτελῶς, οἱ στίχοι δὲν χωρίζονται (πρβλ. σ. 13). Τὰ ἀγιολογικὰ βιβλία χαρακτηρίζονται κακῶς ὄχι μόνον ὡς *συναξάρια, πανηγυρικά* ἀλλὰ καὶ *μηναια* (πρβλ. σ. 86, ὅπου ὁ κῶδιξ 46, σ. 35 περιέχων ἀκολουθίας ἄνευ συναξαρίων).

Τὰ περιεχόμενα τῶν κωδίκων δὲν ἀναγράφονται λεπτομερῶς, σπανιώτατα δὲ συσχετίζονται πρὸς τὰ δημοσιευμένα ἤδη πατερικὰ καὶ ἀγιολογικὰ κείμενα.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν κωδίκων (ἐλλείπει πῖναξ τῶν χρονολογημένων) αὕτη γίνεται χονδρικῶς ἢ ἐλλείπει ὀλωσδιόλου (πρβλ. κῶδ. 44, σ. 34-35) καὶ ὅταν εἶναι δυνατὴ ἐκ τοῦ περιεχομένου (ὁ κῶδ. 65 ἐν σσ. 48-49 περιγραφόμενος, περιέχει ἔργον τοῦ Μ. Φιλῆ) ἢ ἐσφαλμένως: Οὕτως ὁ κῶδ. 88 (σ. 84) ὁ φερόμενος ὡς Μηναιὸν τοῦ ἐνάτου αἰῶνος εἶναι γεγραμμένος διὰ μικρογραμμάτου γραφῆς. Ὁ κῶδιξ 90 (σ. 88-93) φέρεται ὡς τοῦ δωδ. αἰ., ἐνῶ περιέχει ἔργον Θεοδ. τοῦ Μετοχίτου (ιγ'-ιδ' αἰ.). Τὰ παραδείγματα καθιστοῦν ὑποπτον τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν χρονολόγησιν τῶν ἀχρονίστων κωδίκων.

Περιοριζόμεθα εἰς ταῦτα, διὰ νὰ δεῖξωμεν ὅτι οἱ ἐκδοθέντες κατάλογοι εἶναι ἀσυγχρόνιστοι καὶ ἀμέθοδοι καὶ ὅτι τὸ Οἶκονμ. Πατριαρχεῖον ἂν ἐπεθύμει σοβαρῶς νὰ ἐκδώσῃ κατάλογον ἐπιστημονικόν, ἄξιον τῆς σημασίας ἣν ἔχουν τὰ χει/φα τῆς Βιβλιοθήκης του, θὰ ἔπρεπε ν' ἀναθέσῃ εἰς εἰδήμονα ἔξ ὑπαρχῆς τὸ ἔργον. Τὸν εἰδήμονα τοῦτον θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ διὰ τῆς πείρας του ὁ ὄχιμ. Τσακόπουλος. Μέχοι τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἱ κατάλογοί του θὰ εἶναι ἀπλῶς ἐνδεικτικοί, ἀλλὰ δὲν θὰ πληροῦν τὰ ἀνάγκας τῶν σημερινῶν ζητήσεων.

Ἐπάναγκες, τέλος θεωρῶ εἰς ἓνα σύγχρονον κατάλογον ν' ἀναγραφοῦν αἱ δημοσιεύσεις τῶν ἐν τοῖς κῶδδ. ἀπαντωμένων ἔργων (εἰς τοῦτο θὰ ἐβοή-

¹ Πρβλ. Σάρδεων Γερμανοῦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς Πτοχ. Κατάλογους Κωνσταντινουπόλεως... Μέρος Α' ἐν Κωνσταντινουπόλει 1935, σσ. 40-48; Μητροφάνης Γ', ὅπου καὶ ἡ λοιπὴ βιβλιογραφία.

θει νῦν τὸ δίτομον ἔργον τοῦ C. Baur, *Initia Patrum*) καὶ νὰ ἐπιτάξῃ πίνακας τῶν γραφῶν, ἰδιοκτητῶν τῶν κωδίκων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀπαντωμένων συγγραφέων καὶ ὀνομάτων.

N. B. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Démétrius Cydonès Correspondance publiée par Raymond. J. Loenertz O. P., I (Studi e Testi 186). Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana 1956 8° μέγα, σσ. XVI+217 (+ 5).

Ὁ συγγραφεὺς, scriptor τοῦ τάγματος τῶν Δομηنيκανῶν ἐν Ρώμῃ, ἐδημοσίευσεν ἤδη τὸ 1947 (*Studi e Testi* 131, πρβλ. τὴν ἐμὴν κρίσιν ἐν ΕΕΒΣ ΙΗ', 1948, σσ. 260-263) εἰσαγωγικὴν πραγματείαν μὲ τὸν τίτλον «*Les recueils de lettres de Démétrius Cydonès*», ἣτο δ' ἔκτοτε γνωστὸν ὅτι παρεσκεύαζεν ἔκδοσιν τῆς σημαντικωτάτης ἀλληλογραφίας, ἀπὸ φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως, τοῦ διασῆμου τούτου πολιτικοῦ καὶ λογίου ἀνδρὸς τοῦ ἰδ' αἰῶνος, Δημητρίου τοῦ Κυδῶνη. Ἦδη ἤρχισεν ἐκδίδων τὰ κείμενα, κατὰ τὴν χει/φον παραδόσιν.

Εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ πρώτου τόμου ἐξετάζονται α') τὰ χειρόγραφα, β') ἡ τάξις τῶν ἐπιστολῶν, γ') ἡ διαίρεσις αὐτῶν εἰς βιβλία καὶ ἀκόμη λόγος γίνεται περὶ τῶν παραρτημάτων, προπυλαίου, περὶ τῶν προηγουμένων ἐκδόσεων κ.ἄ. ζητημάτων.

Ὁ πατὴρ Loenertz εἶναι ἤδη εἰδικὸς εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐπιστολογραφικῶν κειμένων τῶν παλαιολογείων χρόνων (ἴδε ἔκδοσιν τῶν ἐπιστολῶν Μανουὴλ Καλέκα, 1950, *Studi e Testi* ἀρ. 152) καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ τοιαύτη προπαρασκευὴ ἠγγυᾶτο καὶ καλὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων τοῦ Κυδῶνη εἰς τὸν ἐπιτυχῆ ὑπομνηματισμὸν (ὁ ὁποῖος γίνεται λατινιστὶ ὑποσελιδίως).

Ὡς προπύλαιον τῆς ἐκδόσεως τίθενται δύο ὁμιλίαι τοῦ Κυδῶνη α') τῷ βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ (1347) καὶ β') τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ Παλαιολόγῳ (1371). Ἔπειτα ἡ δημοσίευσις τῶν ἐπιστολῶν κατὰ βιβλία. Α' - ΙΕ', ἐπιστολαὶ ἐν ὄλῳ 131. Ἔπονται *Appendices I* Πέντε ἐπιστολαὶ Νικολάου Καβάσιλα (πρὸς διαφόρους) *II* Τοῦ (Γεωργ.) Γαβριηλοπούλου τῷ Κυδῶνῃ (1370-71;) *III* Βραχὺ Θεσσαλονικὸν Χρονικὸν (1334-1402). *IV* Ἀωνύμου καὶ ἀντιπαλαμίτου ἐπιστολαὶ ἑννέα καὶ *V* 12 μικρὰ ἢ μεγαλύτερα λατινικὰ καὶ ἰταλικὰ κείμενα, διαφωτίζοντα τὸ ὅλον θέμα.

Μετὰ *Addenda et corrigenda* ἔπονται οἱ πίνακες τῶν *incipit* τῶν